

УДК 130.2:140

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.5>

«КЛІПОВІСТЬ»: ДО ПИТАННЯ ДОРЕЧНОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Микола Брюховецький, Надія Козаченко

*Криворізький державний педагогічний університет,
кафедра філософії
пр. Гагаріна, 54, 50086, м. Кривий Ріг, Україна*

Українська філософська спільнота стоїть перед необхідністю здійснювати адекватний переклад спеціальних філософських термінів, оскільки значна частина філософської термінології тривалий час русифікувалася. Проблема перекладу термінології проявляється у трьох напрямках: (1) переклад класичних філософських термінів, які потребують уточнення; (2) переклад термінів, які отримали інше тлумачення внаслідок пристосування до радянських ідеологем; (3) ідентифікація термінів, які є радянським спадком, але не мають самостійного значення і не використовуються світовою філософською спільнотою з простої причини – це не філософські терміни. До останнього пункту зокрема можна віднести неуточнене використання таких термінів як «мислення», «свідомість» або «культура» у надто широких контекстах, що призводить до створення філософських псевдофеноменів. Прикладом такого неакуратного використання надто сильних термінів є філософське дослідження «кліповості» як унікального феномену сучасності.

У нашій роботі ми демонструємо, як отримані з радянського спадку терміни, пов'язані з «кліповістю» («кліпова свідомість», «кліпове мислення» та подібні) створюють поле для вітчизняних досліджень, яке по суті не має підґрунтя у вигляді філософських концептів, а тому випадає зі світового філософського контексту. Ми розглядаємо підстави і умови виникнення відповідних термінів, порівнюємо вітчизняні та зарубіжні дослідження подібної проблематики та приходимо до висновку, що за рахунок використання таких сильних термінів як «свідомість» чи «мислення» відбулася субстанціяція вторинної характеристики – «кліповості», «фрагментарності», яка по суті є способом представлення будь-якої інформації. Явища, описувані вказаною термінологією, стосуються конкретних наук, зокрема, психології та педагогіки, оскільки пов'язані з їхніми специфічними аспектами: волею, увагою, пам'яттю, способами організації навчання, стимулюванням учнів до читання, самостійного міркування тощо. Водночас проблеми, зосереджені навколо «кліповості» не є наслідком виникнення нового чи окремого типу мислення або пізнання, а надто – іншого типу людської свідомості, тому живинання відповідних сильних термінів не є виправданим.

Ключові слова: кліп, кліпова свідомість, кліпове мислення, кліпова культура.

Вступ. Питання акуратного використання спеціальної наукової термінології має значення у кількох смислах. По-перше, визначення певного терміну суттєво відрізняється залежно від царини його використання. Філософська термінологія важлива, оскільки вона слугує основою для подальших конкретнонаукових досліджень, задає їхній напрямок. Використання того чи іншого терміну визначає сукупність методів його дослідження і, власне, формує поле його дослідження. Тому існує проблема використання термінів, які мають додаткове смислове навантаження, і по-різному тлумачаться не тільки в різних науках, але і в рамках різних філософських напрямків.

По-друге, наукові, й у тому числі, філософські терміни – це засіб універсалізації наукового спілкування. Уніфікація термінів дозволяє науковцям всього світу провадити дослідницьку комунікацію. Використання спільної, загальноприйнятої, зрозумілої науковій спільноті термінології – це основа того, що відповідні дослідження знаходяться у руслі

певної наукової думки. Натомість, використання неадекватних чи незагальноприйнятих термінів для концептів, відомих під іншими назвами, значно ускладнює наукову дискусію, підриває можливість перевірки отриманих результатів і продовження дослідження іншими науковцями.

І по-третє, кожен філософський термін несе певний відбиток тієї культурної традиції, в якій він зародився і отримав первинне розкриття. Українська філософська спільнота досі потерпає від необхідності здійснювати адекватний смисловий переклад українською спеціальних філософських термінів, оскільки значна частина філософського здобутку була вимушено піддана русифікації. Таким чином, українським науковцям доводиться відмежовувати класичні філософські терміни, які просто потребують уточнення перекладу; філософські концепти, які отримали інше тлумачення внаслідок пристосування їх до радянських ідеологем; та, власне, терміни, які дісталися нам у спадок від радянщини, але при цьому не мають ніякого самостійного значення і не використовуються світовою філософською спільнотою з простої причини – це не філософські терміни.

Мета нашої розвідки – продемонструвати, як не до кінця осмислені терміни, пов'язані з «кліповістю» («кліпова свідомість», «кліпове мислення» та інші) створюють поле для вітчизняних досліджень, яке по суті не має підґрунтя у вигляді філософських концептів, а тому випадає зі світового філософського контексту. Для цього ми розглянемо підстави і умови виникнення відповідних термінів, порівняємо з висвітленням відповідної проблематики у зарубіжних дослідженнях, сформулюємо власні візії щодо переорієнтації вітчизняних досліджень відповідних явищ.

1. «Кліповість» у вітчизняних дослідженнях. В українській науковій спільноті термін «кліпове мислення» не втрачає популярності. Публікації не старші 2016 року демонструють, що дослідники намагаються осмислити цей термін і якомога конкретніше визначити його. Відповідна тематика сприймається дослідниками в досить серйозному ключі: «це психічне явище, яке характеризується фрагментарною моделлю сприйняття інформації, в якій процес відображення об'єктів відбувається без заглибленого послідовного розмежування і поєднання, поверхово й алогічно, зі швидким безсистемним переключенням» [2, с. 46]. Або «це процес відображення безлічі різноманітних властивостей об'єктів без урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною різноманітністю інформації, яка надходить до людини, високою швидкістю її надходження та сприймання» [1, с. 38]. На сполох б'ють вчителі: «Кліпове мислення характерне тим, що йому не властиві логічні побудови. Інформація сприймається у вигляді розрізнених образів. Люди з кліповим мисленням погано запам'ятовують почуте, прочитане. Немає зв'язку, немає системи, немає і пам'яті. [...] Наші діти звикли до коротких повідомлень, до швидкого перегляду ілюстрацій, читання лише заголовків. Нікого не цікавлять довгі тексти, читання книг. Відсутній аналіз отриманої інформації. Міняється процес сприйняття, переробки інформації» [4, с. 51]. Медики і викладачі медичних ВНЗ, які цілком виправдано можуть вважатися носіями найбільшої відповідальності за підготовку спеціалістів, формують дуже серйозні попередження: «Під впливом комп'ютерних технологій формується особливий тип мислення – «кліпова» свідомість, яка завдяки ЗМІ та лавиноподібному розвитку й динаміці агресивного маркетингу Інтернету надзвичайними темпами набуває масового характеру: кількість людей із «кліповим» (фрагментарним, мозаїчним, піксельним, колажним, калейдоскопічним) мисленням швидко збільшується та підходить до критичної точки, після якої почнуться незворотні зміни у свідомості інших людей та суспільстві в цілому» [6, с. 254].

У таких формулюваннях все виглядає як суцільна катастрофа, але чи справді ми можемо стверджувати, що «кліпове мислення» це дійсне і, тим більш, унікальне явище? Ба більше, чи можемо ми стверджувати, що кліпове мислення – причина цих наслідків і чи всі ці наслідки унікальні? Адже ті ж самі автори зазначають, що причина в іншому: «Виною тому ті передумови, які й породили феномен кліпового мислення: (1) прискорення темпів життя і безпосередньо пов'язане з ним зростання обсягу інформаційного потоку, що породжує проблематику відбору та скорочення інформації, виділення головного і фільтрації зайвого; (2) потреба в більшій актуальності інформації і швидкості її надходження; (3) збільшення кількості справ, якими одна людина займається одночасно; (4) зростання діалогічності на різних рівнях соціальної системи» [6, с. 254].

Дослідники виконали значну роботу щодо виокремлення передумов кліпового мислення, їм вдалося систематизувати саме ті актуальні умови, в яких перебуває кожен з нас, але залишається питання – чи існує серед цих передумов хоча б одна суто негативна й не закономірна і за яких умов вони здатні привести до настільки негативних наслідків? Примітно, що разом з тим всі дослідники вказують на позитивні аспекти, які відображають вплив наведених передумов, але підчас нівелюють негативні аспекти «кліпового мислення». «Діти все ще вміють читати, робити висновки, проявляти емпатію, утримуватися від необдуманих вчинків. «Традиційні» мисленеві процеси не витіснені повністю. Кліпове мислення має свої переваги та функціональне призначення» [4, с. 51]. (Примітно, що авторка тексту говорить про учнів молодших класів останніх 5 років, які вже цілком можуть розглядатися як digital native, діти, які виростили з телефоном в руках.) «Проте наявні й позитивні аспекти, приміром захисна функція, завдяки якій відсікається значний обсяг зайвої інформації, що дає можливість швидко отримати результат, оперуючи певними даними» [2, с. 46]. Поряд з цими характеристиками вказується позитивна вибірковість сприйняття, вміння виокремлювати головне внаслідок фільтрації контенту, покладання на здатність знайти інформацію за необхідності у зовнішніх сховищах, підвищення швидкості сприйняття інформації та мультитаскінг.

Так, темп життя прискорився, кількість інформації збільшилася, при цьому підвищилася якість контенту і, відповідно, вимоги до нього. Нам постійно доводиться здійснювати вибір, чого не було за наявності єдиного джерела інформації (єдиного підручника, єдиної релігії, ідеології тощо), відтак, ми можемо обирати серед наявного контенту і, здається, найбільша проблема тут, що освітні ресурси програють у битві за увагу користувача. Дійсно, дослідження, пов'язані з «кліповістю» стосуються в основному педагогічної сфери й вони цілком однотайні у перерахуванні негативних проявів, які по суті зводяться до констатування класичних проблем навчання: низька концентрація, слабе запам'ятовування, недостатність інтересу до навчання учнів чи студентів. Деякі дослідники йдуть далі й наводять більш комплексні проблеми, які стосуються розвитку логічного, системного, стратегічного, критичного мислення. Тим не менш, це класичні проблеми, спроби подолати які можна прослідкувати, звернувшись до публікацій педагогічного спрямування і середини ХХ століття, і початку ХХІ століття, і, так само, до класиків психології, педагогіки і дидактики. Проблеми підвищення уваги та концентрації, покращення запам'ятовування і посилення пізнавального інтересу – традиційна тематика, у царині якої покоління педагогів діляться методичними знахідками. При цьому, щодо кліпового мислення як унікального, якісно нового явища чи принципово нового типу мислення не існує ані психологічної теорії, яка б демонструвала якісні відмінності когнітивних процесів, притаманних цьому типу мислення, ані гносеологічної концепції, яка б описувала якісно відмінні механізми пізнання, що виникають у носіїв цього типу мислення. Також не існує підтверджених методик, спрямованих на відшукання осіб, які є носіями «кліпового мислення».

Примітно, що в англомовній науковій літературі не існує навіть приблизного відповідника терміну «кліпове мислення». Справа навіть не в тому, що немає прямого перекладу, а в тому, що зарубіжні дослідники не схиляються до аналізу відповідного явища як унікального, новітнього, чи принаймні, цілісного комплексу певних характеристик. А відтак, не прагнуть називати його «мисленням», «свідомістю» чи іншим терміном, який передбачає таку фундаментальність. Чи зарубіжним вчителям невідома проблема зниження уваги та падіння інтересу до навчання? Ні, це так само актуальна тема, але вона акцентована не так різко і не в таких термінах, оскільки вона має трохи довшу традицію, ніж історія з «кліповим мисленням». Практично всі зарубіжні дослідження, пов'язані з вищезазначеними явищами, належать до царини психології і методики викладання. Дослідники аналізують особливості читання та сприйняття текстів, здатність до утримання уваги, вплив сучасних засобів і форм представлення інформації на запам'ятовування (див. напр.: [8; 9]) тощо. Результатами цих досліджень є певні методики інформаційної гігієни, розвитку уваги та пам'яті, методи навчання та самонавчання. У відповідних дослідженнях повністю відсутній акцент на тому, що відбувається докорінна зміна людської свідомості чи способу мислення. Але дослідники звертають увагу на те, що ми навчилися виокремлювати суттєві аспекти отримуваної інформації, паралельно зіставляючи її з наявним досвідом і бажаними цілями. Здається наш стиль мислення став менш романтичним, але більш прагматичним, та пострадянські країни помітили це пізніше.

2. Пострадянське коріння «кліповості». Сам термін «кліпове мислення» виникає безпосередньо в роботах пострадянських дослідників 90-х років. З одного боку додаткової плутанини додає вживання подальшими дослідниками термінів «кліпова свідомість» та «кліпова культура» як повних синонімів цього терміну. З іншого ж – така синонімія свідчить про тенденцію подати досліджуване явище як глобальне, всеохопне, але при тому таке, що розуміється у досить переносному сенсі. Взагалі, неуточнене використання таких термінів як «мислення», «свідомість» або «культура» у надто широких контекстах приводить до невинуватих узагальнень, здатних спровокувати широкі але безсистемні й поверхневі дослідження, які згодом переводять уведений термін у площину наукового міфу, популярної психології або й фольклору. Ми вважаємо, що саме така доля спіткала й термін «кліпове мислення».

90-ті роки ХХ ст. для пострадянських країн ознаменувалися серйозними потрясіннями і, у тому числі, культурного характеру. Це були часи знайомства з рекламою і відеокліпом (якраз останній і став основою для відповідного терміну, як символ фрагменту, шматку, друзки). Радянська ідеологія, що десятиліттями формувала «цілісний світогляд» на основі єдино правильної політики, філософії, моралі і системи цінностей, потерпіла поразку. Виховані на ідеї цілісного відображення реальності пострадянські дослідники опинилися перед розбитим дзеркалом, намагаючись зібрати до купи друзки, більша частина яких вже просто не пасувала до нової реальності. Інформаційний простір затопили незнайомі, інші й чужі форми повідомлень, які спонукали до інших видів активності, нових можливостей вибору, збуджували цікавість і захоплювали увагу. Глобальність цих змін спровокувала катастрофічне відчуття внутрішньої розбитості та породила уявлення про те, що змінився сам тип мислення, тип свідомості. Західні дослідники не сприйняли подібні інформаційні зміни як раптові й констатували їх набагато раніше. Теоретики інформаційного суспільства і дослідники медіа пишуть про подібні явища приблизно з 70-х років ХХ ст. Більш того, вони вважають їх закономірними наслідками розвитку засобів масової інформації, плюралізму думок, зрештою, демократії в інформаційному суспільстві, що було критично чужим і диким для тоталітарного закритого радянського суспільства.

Так, постійно згадуваний в контексті досліджень кліпового мислення, Тоффлер пише у 1980 році: «В добу Другої Хвилі (індустріального, технологічного суспільства. – автори) безперервне нагнітання засобами масової комунікації стандартизованої образності створило те, що критики називають «загальною думкою». Сьогодні, замість народних мас, що одержують однакову інформацію, менші, немасові групи отримують і надсилають одна одній велику кількість своєї власної образності. Оскільки все суспільство переміщується у напрямку до розмаїття Третьої Хвилі (інформаційного суспільства. – автори), нові засоби віддзеркалюють і прискорюють цей процес. Це почасти пояснює, чому погляди на все – від поп-музики до політики – стають менш загальними. Узгодженість розбивається вщент. На особистому рівні ми повністю оточені й бомбардовані фрагментами образності, несумісними або взаємопов'язаними, які розхитують наші колишні уявлення й стріляють у нас розірваними або несистематизованими «екранними зображеннями»» [5, с. 149–150]. Саме Тоффлера пострадянські дослідники згадують як пророка кліпового мислення, який протиставив кліпове мислення як мислення образами логічному, систематичному мисленню як класифікації, й описав зародження кліпової культури як краху мислення або й деградації свідомості. Та чи пише про це сам Тоффлер у такому ключі? Аж ніяк ні. По-перше, він не протиставляє образне і логічне мислення і не відмовляє «людям Третьої Хвилі» у здатності до систематизації, він говорить про появу нової образності, коли замість готової, зв'язної низки ідей, нам пропонують короткі, модульні образи інформації, які важко втиснути в наші традиційні розумові каталоги (див.: [5, с. 151]). По-друге, він не тільки не говорить про крах мисленневих здібностей, навпаки, він пише про появу компетентних індивідів, які ковтають величезну кількість коротких фрагментів інформації, але разом з тим охоплюють поглядом ті поняття і метафори, які підсумовують або організовують їх в більше ціле, й тим самим такі індивіди спроможні формувати свої власні висновки, закономірності, класифікації із матеріалу, який постачають їм нові засоби комунікації [5, с. 151]. Більш того, Тоффлер говорить про розширення нашого пізнання, оскільки засоби комунікації «побільшують силу нашого розуму, як технологія Другої Хвилі побільшувала силу наших м'язів» [5, с. 156]. Тоффлер пише про зміну типу грамотності, зміну ролі письма і читання в нашому житті. Так само, як у суспільстві Другої хвилі вміння читати було найголовнішою майстерністю, володіти якою вимагав відділ найму, в суспільстві Третьої хвилі, де «навіть стіни запрограмовані розмовляти», вміння писати і читати цілком очевидно менше впливатиме на здатності адекватно виконувати свої функції робітником. Чому так? Інформація, необхідна для роботи, інструкції і методи можуть бути надані голосовим асистентом або у вигляді відеоінструкції, якими ми цілком вправно сьогодні користуємося, подумки відмічаючи їхню користь.

Розвиток підходу, який може бути схарактеризований як зародження «кліпового мислення», якщо його цілеспрямовано так витлумачити, можна побачити у іншого улюбленця цитувань теоретиків відповідного терміну – Маршала Маклюена. У своїх роботах він торкається складнощів переходу до нового стилю сприйняття, пов'язаного зі становленням нових засобів комунікації. Але, якщо теоретики кліпової свідомості вказують на те, що зараз відбувається перехід до візуальної культури, Маклюен говорить про те, що це не так. На його думку, візуальна культура якраз і була домінуючою в європейській культурі від поширення фонетичного алфавіту – це культура друку, культура сприйняття інформації в друкованій формі. Візуальна культура прийшла на зміну аудіовізуальній дописемній культурі усного мовлення і показування – емоційного, інтерактивного, насиченого, комплексного, неоднозначного. Маклюен вказує на те, що винайдення і впровадження фонетичного алфавіту суттєвим чином вплинуло на формування європейської цивілізації

і створило розрив слухового і зорового сприйняття таким чином, що візуальне сприйняття абстрактних символів письма стало пріоритетним джерелом інформації, анестезувавши слух. Саме це, на його думку, є основною причиною складності сприйняття сучасних засобів комунікацій і світу, який вони формують.

«Наш колосальний спадок письмової і механічної технологій робить нас такими безсилами і нездатними справитися з новою електричною технологією. Нова фізика – це протір слуха, тому суспільство з тривалим письмовим минулим відчуває себе дискомфортно» [3, с. 40]. Він намагається з'ясувати, чому саме друкована культура дає людині таку мову думки, яка робить її зовсім не готовою сприйняти мову створеної самою людиною електромагнітної технології [3, с. 46]. Фрагментарність або мозаїчність подання інформації покликане понизити інтенсивність візуального, щоб дати можливість проявитися іншим відчуттям, зокрема слуху.

«У певному сенсі існує лише три засоби комунікації, що стосується нашого мозку: невербальне середовище, [...] і два вербальних середовища – природне, що складається з усного мовлення (і, можливо, мови жестів), і неприродна, що складається з письмового мовлення» (див.: [7]). Розмовна мова добре відповідає передавальній і приймальній здатностям людського мозку (що, мабуть, є відображенням її особливої спеціалізованої неврології), але письмо дещо не співпадає з мисленням, оскільки є повільним і набагато менш інтерактивним. Письмо змушує автора бути більш точним у структурі та формулюваннях, але також дозволяє йому більше свободи переробляти та переформулювати свій текст під час його написання. Ставши менш інтерактивним, письмо також стало менш спонтанним, ніж усне мовлення, більш обдуманим, більш систематичним (див.: [7]).

Доступні сьогодні засоби комунікації зумовили лавиноподібне збільшення інформації, швидкість сприйняття і обробки якої значно гальмується текстовим представленням. Таким чином, існує думка, що цифрові медіа, які витісняють друкований текст, повертають першість нетекстовим способам передачі інформації: звуку, зображенню (а не абстрактному символу). Поява писемності і пізніше друкарства перевела конкретне, графічне, легко зрозуміле представлення інформації у абстрактне та когнітивно вимогливе буквене представлення [10, р. 49]. При цьому візуальне і графічне не було повністю витіснене: у ситуаціях, де потрібна передача великої кількості інформації, що вимагає швидкої і однозначної реакції, завжди використовувалися зображення (дорожні знаки, попередження, графічні інструкції тощо). Аналогічно текстовий «маятник» повертається до прокручування – макету неперервного розташування інформаційних фрагментів, аналогічно до сувою, який свого часу був витіснений друкарським макетом з окремими сторінками [там само].

3. Чи стала «кліповість» підставою для формування нового культурного феномену, вартого філософського дослідження? По суті терміни «кліпове мислення» та «кліпова свідомість» використовуються лише пострадянськими дослідниками. У зарубіжних роботах зрідка використовується термін «кліпова культура», але не як характеристика людського мислення чи свідомості, а як характеристика способу організації сучасного інформаційного середовища. Збільшення кількості інформації, удосконалення засобів її передачі породжує певні способи організації та обробки інформації, які закріплюються в людській поведінці. Чи є фрагментарність, «кліповість» чи дозованість новелою інформаційного суспільства. По суті – ні. Лише за кількістю.

Маклюен пише, що питання фрагментаризації, зменшення дози інформації вже у XVIII ст. сприймалося як проблема, що приводить до розсіяння уваги. Це питання виникло внаслідок поширення газет з короткими статтями, які розпорошили увагу споживача, протиставивши себе романам і трактатам. Але чи змінило це тип свідомості чи тип людського

мислення? В який момент виникло «кліпове мислення» чи «кліпова свідомість» – тоді, коли люди отримали можливість читати короткі статті, чи дивитися телевізійні передачі, обмежені в часі, чи коли виник рекламний ролик, чи коли ми почали розбивати інформацію на сторінки, чи коли з коротких фрагментів і відокремлених висловлювань зібрали Святе письмо?

З нашої точки зору терміни, які побудовані на ґрунті «кліповості», вибрані досить невдало. Емпіричні прояви відповідних їм тенденцій стосуються способу організації інформаційного контенту, притаманного цифровим медіа, а загалом, мали прояви на всіх етапах культурного поступу людини. Але за рахунок використання надто сильних термінів таких як «свідомість» чи «мислення» відбулася субстанціяція вторинної характеристики – «кліповості», «фрагментарності», яка по суті є способом представлення будь-якої інформації.

З одного боку аудіовізуальне сприйняття можна розглядати як певне повернення до сприйняття світу дописемною людиною, але Маклюен говорить, що постписемна людина суттєво відрізняється від дописемної. Якщо дописемна комунікація базувалося на повному домінуванні слуху, то сприйняття постписемної людини поєднує зорове і слухове сприйняття. Також не варто ігнорувати той факт, що ми входимо в аудіовізуальну комунікацію, озброєні систематичністю і логічністю писемної культури, методами пізнання і пояснення, способами впорядкування картини світу. Кліповість, або фрагментарність, мозаїчність, дискретність завжди були характеристикою подання інформації і у деякому сенсі можна стверджувати, що зараз інформація навіть більш неперервна, повна і різностороння. Розбиття, розділення, розмежування інформаційного потоку дозволяє формувати реальність як мозаїку, вибудовувати різні пояснювальні лінії, помічати паралелі, які були б недоступні при обмеженому лінійному поданні інформації.

Висновки. «Кліповість» і пов'язані з нею терміни «кліпова свідомість», «кліпове мислення» – не що інше, як некритично сприйнята пострадянська спадщина. Відповідні терміни не вживаються у світовій філософській спільноті, оскільки не описують філософських понять, не відбивають унікальних характеристик чи самостійних явищ. Тим не менш, дійсно актуальною є проблема, пов'язана зі специфікою подання, отримання та обробки людиною інформації у сучасному інформаційному просторі. Ця проблема стосується конкретних наук, зокрема, психології та педагогіки, оскільки пов'язана з їхніми специфічними аспектами: волею, увагою, пам'яттю, способами організації навчання, стимулюванням учнів до читання, самостійного міркування тощо. Водночас проблеми, пов'язані з «кліповістю» не є наслідком виникнення нового чи окремого типу мислення чи пізнання, а тим більш – іншого типу людської свідомості, тому вживання відповідних сильних термінів не є виправданим.

Список використаної літератури

1. Гич Г.М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці [Чорноморського держ. університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Педагогіка.* 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38–42.
2. Горлач Д. Феномен «кліпового мислення» в контексті радикалізації перетворень інформаційного середовища. *Вісник Книжкової палати.* 2016. № 5. С. 45–46.
3. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги. Київ : Ніка-Центр, 2015.
4. Талан Л. Кліпове мислення: міфи та реалії. *Педагогічний вісник Поділля.* № 1. 2022. С. 51.
5. Тоффлер Е. Третя хвиля. Київ : Всесвіт, 2000.
6. Ярмола Т.І., Мохначов О.В., Ткаченко Л.А. та ін. Інформатизація освіти і її наслідок – формування «кліпової» свідомості та «кліпового» мислення – крок уперед чи назад

- у медичній освіті? «Удосконалення якості підготовки лікарів в сучасних умовах» : мат. наук.-практ. конф., м. Полтава, 2016. С. 254–256.
7. Harnad, S. Post-Gutenberg Galaxy: The Fourth Revolution in the Means of Production of Knowledge. *Public-Access Computer Systems Review*. Vol. 2 (1). 1991. P. 39–53. <https://eprints.soton.ac.uk/253376/1/harnad91.postgutenberg.htm>
 8. Liu W., Huang H., Saleem A., Zhao Z. The effects of university students' fragmented reading on cognitive development in the new media age: evidence from Chinese higher education. *PeerJ*. Vol. 10. 2022. e13861. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9415515/pdf/peerj-10-13861.pdf>
 9. Roda C. (Ed.). *Human Attention in Digital Environments*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011.
 10. Soffer O., Eshet-Alkalai Y. Back to the Future: An Historical Perspective on the Pendulum-Like Changes in Literacy. *Minds and Machines*. Vol. 19. 2009. P. 47–59.

“CLIPNESS”: ON THE RELEVANCE OF TERMINOLOGY

Mykola Briukhovetskyi, Nadiia Kozachenko

Kryvyi Rih State Pedagogical University,

Department of Philosophy

Gagarina Ave., 54, 50086, Kryvyi Rih, Ukraine

Since a significant part of philosophical terminology has been russified for a long time, the Ukrainian philosophical community requires adequate translation of special philosophical terms. The problem of translating terminology manifests in three directions: (1) translation of classical philosophical terms that need to be clarified; (2) translation of terms that have received a different interpretation as a result of adaptation to soviet ideologies; (3) identification of terms that are a genuine soviet legacy but have no independent meaning and are not used by the world philosophical community for the simple reason – they are not philosophical terms. The last point includes the unspecified use of terms such as “thinking”, “consciousness” or “culture” in overly broad contexts, which leads to the philosophical pseudo-phenomena creation. An example of this careless use of overly strong terms is the philosophical issue on “clip” or “clipness” as a unique phenomenon of our society.

In this paper, we demonstrate how the terms associated with “clipness” (such as “clip consciousness”, “clip thinking”, etc.), inherited from the soviet legacy, could create a research field that does not rely on valid philosophical concepts and therefore falls out of the global philosophical context. We examine the grounds and conditions for the inception of the relevant terms, compare domestic and foreign studies of similar issues, and come to the conclusion that the use of such strong terms as “consciousness” or “thinking” has caused the substantiation of a secondary characteristic – “clipness”, “fragmentation”, which is an essential way of presenting any information. The phenomena described by this terminology relate to particular sciences, e.g. psychology and pedagogy, as they are related to their specific aspects: will, attention, memory, ways of organizing learning, encouraging students to read and think for themselves, etc. At the same time, the problems centered around “clip” are not the result of the emergence of a new or separate type of thinking or cognition, nor a different type of human consciousness, so the use of these strong terms is not appropriate.

Key words: clip, clip consciousness, clip thinking, clip culture.